

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО

ACADEMIC INTEGRITY IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FOREIGN STUDENTS AT UKRAINIAN UNIVERSITIES

У статті розглядаються питання відповідального ставлення студентів до навчання у ЗВО, розуміння цінності здобутої професійної освіти, самостійності виконання ними академічних завдань, чесності проходження академічного контролю, тобто того, що складає поняття «академічна доброчесність». Ця проблема є актуальною для іноземних студентів, які здобувають освіту в українських університетах, бо саме цей контингент студентів є найбільш уразливим перед спокусою вдаватися до нечесних методів у процесі навчання, потребує найбільшої допомоги викладача у процесі навчальної професійної комунікації, як у методичному супроводі навчання, так і в формуванні навичок самоосвітньої діяльності.

Автори описують результати опитування, проведеного у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті з метою розуміння позиції іноземних студентів щодо академічної доброчесності, оцінки масштабів використання ними нечесних прийомів під час навчання та ставлення до них студентів.

Аналізуються причини поширення шахрайства у навчальному середовищі, серед яких автори виділяють як чинники соціально-психологічного та соціально-економічного характеру, так і культурно-виховного, організаційного й інформаційно-технологічного характеру.

Автори окреслюють можливі шляхи подолання існуючих проблем з урахуванням специфіки контингенту: впровадження педагогічного супроводу, який повинен відбуватися з урахуванням національно-культурних особливостей і відмінностей між системами вищої освіти держав; проведення семінарів з підготовки викладачів до безпосередньої роботи з іноземними студентами; організація спеціальних заходів для іноземних студентів, під час яких в них формуватимуться стійка мотивація до навчання та навички застосування принципів академічної доброчесності в їхній навчальній і науковій діяльності тощо.

Автори доходять висновку, що поширення та дотримання академічної доброчесності як фундаменту цінності освіти та стимулу її розвитку можливе лише за умови вдосконалення професійної навчальної комунікації, педагогічного керівництва навчальною, дослідницькою діяльністю іноземних студентів, виховання в них відповідального, сумлінного ставлення до навчально-професійної діяльності.

Ключові слова: академічна доброчесність, якість підготовки, навчальна професійна комунікація, іноземні студенти.

The article deals with the issues of students' responsible attitude to studying at higher educational institutions, understanding the value of professional education, their independence in completing academic tasks, and honesty in passing academic control, i.e., what constitutes the concept of «academic integrity». This problem is relevant for foreign students studying at Ukrainian universities, as this particular contingent of students is the most vulnerable to the temptation to resort to dishonest methods in the learning process, and needs the most assistance from the teacher in the process of educational professional communication, both in methodological support of learning and in the formation of self-education skills.

The authors describe the results of a survey conducted at Kharkiv National Automobile and Highway University to understand the position of foreign students on academic integrity, assess the extent to which they use dishonest methods in their studies, and the attitude of students towards them.

The article analyzes the reasons for the spread of fraud in the learning environment, among which the authors identify factors of a socio-psychological and socio-economic nature, as well as cultural, educational, organizational, and information-technological ones.

The authors outline possible ways to overcome the existing problems, taking into account the specifics of the contingent: the introduction of pedagogical support, which should take into account national and cultural characteristics and differences between the higher education systems of the countries; conducting seminars to prepare teachers for direct work with foreign students; organization of special events for foreign students, during which they will develop a strong motivation to learn and skills to apply the principles of academic integrity in their studies.

The authors conclude that the dissemination and observance of academic integrity as the foundation of the value of education and an incentive for its development is possible only if professional educational communication is improved, pedagogical guidance of educational and research activities of foreign students is provided, and a responsible, conscientious attitude to educational and professional activities is fostered in them.

Key words: academic integrity, quality of training, educational professional communication, foreign students.

УДК 37.06-057.875

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.46>

Левченко Я.С.,

докт. наук з галузі «Управління та адміністрування», професор, професор кафедри економіки і підприємництва, декан факультету підготовки іноземних громадян Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Моргунова Н.С.,

канд. психол. наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Якість підготовки майбутніх фахівців є вирішальним чинником інноваційного розвитку будь-якої держави та гарантом її економічної та технологічної безпеки, тому академічна поведінка має важливе значення для будь-якого закладу вищої освіти, оскільки може негативно вплинути на його імідж.

Термін «академічна доброчесність» в Україні є законодавчо закріпленим на державному рівні та визнається однією з засад державної політики у сфері освіти й одним з головних принципів освітньої діяльності. У Законі «Про освіту» (ст. № 42) [3] поняття «академічна доброчесність» визначено як «сукупність етичних принципів та визначених

законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». У якості основних видів порушень академічної відповідальності у Законі визнано академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. Дотримання принципів академічної доброчесності покладено на університети, як на науково-педагогічних працівників, так і на студентів.

Однією з головних умов якісної вищої професійної освіти є сумлінне та відповідальне ставлення студентів до навчання у ЗВО. Усвідомлення студентами цінності здобутої професійної освіти, відповідальне, самостійне виконання студентом усіх академічних завдань та чесне проходження академічного контролю – все це складає поняття «академічна доброчесність».

Не менш актуальною ця проблема є для іноземних студентів, які здобувають освіту в українських університетах. Цей контингент студентів більш за інших потребує навчальної професійної комунікації з викладачем, для чого викладачеві потрібно бути й консультантом, мотиватором, коучем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує багато публікацій, автори яких оперують такими поняттями, як академічна доброчесність, академічна чесність, академічна культура, академічна недоброчесність, академічне шахрайство. Ця проблематика висвітлюється у публікаціях таких зарубіжних вчених, як Р. Барбато, Дж. Бейлі, Т. Бретаг, С. Вольф, М. Гарфінкель, Д. Джонс, М. Рой, П. Трорулер та інших. Серед вітчизняних авторів, які займаються проблематикою академічної доброчесності, слід згадати С. Антонюк, І. Вараву, І. Дегтярьову, Л. Дітковську, А. Мельниченко, І. Осадченко, Н. Пушкар, Є. Стадного тощо.

Предметом уваги науковців є визначення особливостей академічної доброчесності, впровадження її принципів в освітньому та науковому середовищі (Ю. Гаруст, А. Бондарчук, О. Денисюк, О. Рижко), причини та методика боротьби з академічним плагіатом (Є. Артамонов, О. Гайтан, А. Горошко, М. Дойчик), особливості організації науково-дослідницької діяльності на засадах академічної доброчесності (І. Вараву, О. Слободянюк).

За твердженням Ю. Оніщик, дотримання принципів академічної доброчесності виступає невідмінною умовою сталого розвитку закладів вищої освіти. Від того, наскільки ефективно функціонуватиме інститут академічної доброчесності, залежить якість освіти, її інноваційний розвиток, самореалізація особистості, забезпечення потреб суспільства, держви та ринку праці, репутація та рейтинг ЗВО, визнання дипломів, конкурентоспроможність випускників [5, с. 8].

Слід визнати, що у студентському середовищі поширення набуло явище, протилежне академічній доброчесності – академічна недоброчесність, шахрайство у процесі навчання, найчастішими проявами чого є списування, використання шпаргалок, перефразування чужих думок, пред'явлення як власної чужої наукової роботи, завантаженої з інтернету або виконаної іншою особою чи фірмою, що надає подібні послуги недбайливим студентам, пряме запозичення деяких частин чужих робіт з інтернет-сайтів без посилання на них та без вказівки джерел у бібліографічному списку; переклад текстів іноземною мовою і назад, щоб видати їх за свою роботу; застосування різних технічних засобів на іспитах тощо.

Академічна недоброчесність є проблемою світової освіти. Дослідники наводять такі факти плагіату в коледжах США: більше ніж 75% американських студентів зізнаються, що вдаються до обману в процесі навчання; 68% визнають копіювання матеріалів з інтернету й використання їх у роботах без належного посилання на першоджерело [8, с. 229].

Недоброчесне відношення студентів до навчання знижує якість та ефективність вищої освіти, перетворюючи освітній процес на його імітацію. Самі українські студенти у якості причин проявів академічної нечесності називають незнання законів про академічну доброчесність; брак часу на виконання власного дослідження; невміння критично мислити під час опрацювання літератури; недосконалість програм з виявлення плагіату; несумлінне ставлення деяких викладачів до консультацій щодо написання робіт та перевірки студентських робіт; лінь; страх за невиконану або невірно виконану роботу чи отримання поганої оцінки [6, с. 132].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на інтерес науковців до питання академічної доброчесності у студентському середовищі, лише фрагментарно освітлено у науковій літературі залишається ця проблема щодо контингенту іноземних студентів. Увагу вчених привертала закордонний досвід академічної доброчесності (Л. Андронік), питання мотивації до навчання іноземних студентів як запорука академічної доброчесності (В. Кальян), шахрайство у сфері міжнародного студентського обміну (А. Черняк), роль комунікації у виявленні академічного шахрайства серед іноземних студентів (Т. Бретаг, Р. Харпер), зв'язок академічної доброчесності з проблемами адаптації іноземних студентів (Лугова Т.В., Холодняк О.В.) тощо. На наш погляд, саме іноземні студенти є найбільш уразливими перед спокусою вдатися до нечесних методів у процесі навчання, тому саме вони потребують найбільшої допомоги викладача у процесі навчальної професійної комунікації, як

у методичному супроводі навчання, так і в формуванні навичок самоосвітньої діяльності. Необхідність вирішення цього питання визначає актуальність наукових розвідок щодо проблем академічної недоброчесності серед іноземних громадян в українських ЗВО та можливостей їх подолання.

Мета статті полягає у визначенні ставлення іноземних студентів українських ЗВО до академічної доброчесності, виявленні причин її порушення ними та позначенні можливих шляхів подолання існуючих проблем з урахуванням специфіки контингенту з метою досягнення розуміння іноземними студентами необхідності їх виконання у процесі навчальної професійної комунікації.

Виклад основного матеріалу. З метою розуміння позиції іноземних студентів щодо академічної доброчесності, оцінки масштабів використання нечесних прийомів під час навчання та ставлення до них студентів нами було проведено опитування, у якому взяли участь іноземні студенти 3–4 курсів Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, всього 161 особа. Воно проводилося у формі онлайн-анкетування за допомогою сервісу Google-форми та було добровільним. Питання анкетування стосувалися ставлення до плагіату, поширеності академічної нечесності у студентському середовищі та уявлень про суворість покарання за неї.

Дані опитування демонструють, що 44,7% іноземних студентів не вважають за шахрайство використання чужого тексту у своїй науковій роботі. Відповіді на питання «Якщо Ви не вважаєте плагіат шахрайством, то чому?» дають змогу зрозуміти, з чим пов'язане таке ставлення. 51,4% студентів матеріал, розміщений в Інтернеті, сприймають як загальний, такий, що призначений для усіх, тобто належить усім. Сучасне покоління людей з дитинства звикло до пошуку інформації в Інтернеті, який сприймає як загальний комунікативний простір, у якому існує величезний обсяг доступних відомостей, що не належать комусь особисто, тому вже у шкільні роки майбутні студенти отримали досвід споживання, присвоєння інформації, що є відкритою для усіх, замість того, щоб здобувати ці знання.

На питання «Чому студенти вдаються до списування або купівлі різних робіт, які повинні робити самостійно?» 52,8% іноземних студентів відповіли: «Тому, що купити чи списати потрібну роботу дуже просто і доступно», а 27,9% – «Тому, що не бачать зв'язку між цими завданнями та майбутньою професією». Цікаво, що разом з тим, на питання «Що у першу чергу потрібно, щоб після отримання вищої освіти знайти хорошу роботу у своїй країні?», 82,6% відповіли: «Мати добру освіту, високий рівень знань» і 14,9% – «Мати знайомства, зв'язки».

Лише 29,8% опитуваних відповіли, що під час навчання ніколи не списували контрольні роботи чи завдання. 55,3% іноземних студентів зізналися, що іноді використовували ті чи інші «нечесні» методи в навчанні. Думка опитуваних студентів щодо їх відношення до недоброчесних методів навчання поділилась: 42,2% з них відповіли, що однозначно засуджують такі методи, 32,3% скоріше засуджують, але вважають допустимим їх використання у певних випадках, і тільки для 25,5% іноземних студентів використання таких методів є нормальною практикою.

Серед причин своєї недоброчесної поведінки в навчанні студенти вказали проблеми з розумінням навчального матеріалу (27,4%), нецікавий матеріал або предмет загалом (13%), занадто складні завдання (12,4%), суміщення роботи з навчанням (10,7%), завищені вимоги викладачів (9,3%), обмаль часу на підготовку (8,7%), великий обсяг навчальної програми (7,5%), проблеми з розподілом часу (7%), власну ліню (4%).

Ці дані свідчать про те, що студенти вдаються до використання псевдонавчальних стратегій у тих випадках, коли вони не бачать для себе сенсу у вивченні тих чи інших дисциплін або не розуміють, навіщо їм виконувати певні навчальні завдання. У цьому разі академічний обман стає для них найлегшим шляхом формального проходження навчального курсу й виконання завдань з найменшими зусиллями, вивільнює час, який вони могли б присвятити більше цікавим і важливим для себе заняттям.

Звернемо увагу й на думку студентів щодо заходів покарання, які необхідно застосовувати викладачу в разі, якщо він виявить, що на контролі чи іспиті студент списує. Більшість опитуваних (51,1%) вважають, що достатнім буде обмежитися зауваженням, 17,5% допускають можливим зробити вигляд, що нічого не сталося, 17,1% вважають правильним дозволити користуватися лекційними матеріалами на іспиті, 10,5% – знизити підсумкову оцінку і тільки 3,8% висловлюють думку, що правильним буде відразу виставити незадовільну оцінку у відомість.

Результати здійсненого нами опитування свідчать, що академічна недоброчесність як явище має місце серед іноземних студентів. Більшість іноземців визнає його поширення, а певна кількість з них навіть сприймає його як норму. Саме тому ми вважаємо за необхідне не протидіяти окремим проявам академічного шахрайства, а передусім боротися з причинами, що породжують сприятливі умови для його існування у ЗВО.

Проаналізуємо причини поширення шахрайства у навчальному середовищі та поблажливого ставлення до нього як студентів, так і викладачів. Обробивши результати нашого анкетування іноземних студентів та зіставивши їх з даними вчених

щодо українських студентів (С. Антонюк, Н. Пушкар) [1], вважаємо, що ці причини є досить близькими.

Так, причинами академічного шахрайства з боку іноземних студентів можуть бути як чинники соціально-психологічного характеру (недостатньо серйозне ставлення до дисциплін, що є, на думку іноземних студентів, малозначущими в майбутній професійній діяльності, усвідомлення «непотрібності», «формальності» завдань, їх відірваності від практики), соціально-економічного (низький престиж наукових досліджень і розробок, брак фінансування досліджень тощо), так і культурно-виховного (міжкультурні відмінності, різниця у системах освіти країн; особистісні характеристики студентів (неготовність студентів до самостійної інтелектуальної, розумової та аналітичної діяльності, відсутність навичок роботи з літературою й коректного цитування джерел, низька морально-етична культура, зосередження студентів на кінцевих результатах (диплом про вищу освіту як цінність), а не на сформованих навичках і компетенціях як довгострокових результатах отримання освіти)), організаційного (особливості освітнього середовища конкретного ЗВО; низька планка прийому абітурієнтів до навчального закладу, відсутність жорсткого контролю проявів академічного шахрайства або особливості форми навчання) та інформаційно-технологічного характеру (широка доступність інформації, сприятливі умови для її нелегального копіювання).

З метою формування та підтримки академічної доброчесності серед українських студентів науковці (І. Варава, С. Кальян та ін.) пропонують цілий комплекс заходів. Головне – це мотивація студентів до наукового пізнання, розвиток інтересу до змісту дисципліни, посилення її практичної спрямованості. Важливим також є роз'яснення студентам цілей академічної сумлінності, причин і видів порушень, можливих наслідків і способів боротьби з ними. Обов'язково потрібним є врахування рівня знань і вмінь студентів у процесі планування обсягу навчальних завдань і часу на їх виконання, розроблення чітких критеріїв їх оцінювання, надання студентам можливості здійснювати більш самостійний вибір дисциплін і викладачів, які їх читають, що стимулюватиме особисту відповідальність студентів за результати навчально-пізнавальної діяльності. Потрібним є також підтримка дослідницької, творчої активності студентів [2, с. 276; 4, с. 60].

У якості шляхів підвищення академічної доброчесності серед іноземних студентів результативним, на нашу думку, буде впровадження їх педагогічного супроводу у процесі навчання в університеті, який повинен відбуватися з урахуванням

етнопсихологічних і національно-культурних особливостей, відмінностей між системами вищої освіти держав. Також важливо пам'ятати, що значна кількість іноземних студентів, які зараз навчаються в українських ЗВО, мають низький, а інколи недостатній рівень володіння мовою навчання з об'єктивних причин (перехід на онлайн-навчання та пов'язана з цим недостатня комунікативна активність іноземних студентів, складність у встановленні міжособистісних відносин з представниками університету).

Конкретними кроками на шляху реалізації такого проекту повинні стати і науково-методичні семінари з підготовки викладачів до безпосередньої роботи з іноземними студентами, на яких обговорюватимуться питання щодо специфіки, методів реалізації педагогічного супроводу.

Необхідною є й організація спеціальних зустрічей для іноземних студентів, під час яких їм потрібно надавати інформацію про основні положення академічної доброчесності, пояснювати, що прояви академічної нечесності можуть призвести до академічного покарання, наводити приклади правильного використання та цитування наукової літератури, зв'язку цінностей їхньої майбутньої професії з проблемами академічної доброчесності тощо. Спробувати підштовхнути студентів до аналізу власних дій та вчинків, примусити замислитися, а чи не є щось характерним і для них. Але починати такі зібрання треба, безумовно, з формування в іноземних студентів стійкої мотивації до навчання. Без мотивації не може бути успішною ні одна справа.

Як показує досвід, не завжди, на жаль, мотивація до отримання позитивних результатів в освіті у вигляді складання іспитів, заліків, захисту наукових робіт, є тотожною до мотивації отримання міцних знань та кваліфікаційних навичок. Для деяких студентів мотивація у вигляді здобуття професії, насправді, є дуже примарною, а мета дуже відстроченою. Велика кількість студентів обирає спеціальність за велінням батьків. Викладачам треба старатися, щоб студент полюбив процес навчання, полюбив свою професію. І, якщо вдасться досягти цієї мети, не буде місця для нечесності. Безумовно, шлях дотримання академічної доброчесності є більш важким, але результат вартий того.

Важливим також є формування навичок застосування принципів академічної доброчесності у практичній науковій діяльності та професійної самореалізації іноземних студентів. Такою практикою може стати, наприклад, участь іноземних студентів у наукових студентських конференціях конференціях.

Доречним, на нашу думку, може стати й використання тематичних методичних рекомендацій

щодо здійснення правильних вчинків, організації правильної діяльності у процесі навчання. Таких, як «Посібник для студентів з академічної доброчесності в Массачусетському технологічному інституті (Massachusetts Institute of Technology)», в якому є роз'яснення цілей і завдань дотримання принципів академічної доброчесності, описані випадки їхнього порушення. Наведемо приклад.

1. «Роби: Вір у цінність свого розуму».

«Не роби: Не купуй письмові роботи і не примушуй когось писати роботу для тебе».

2. «Роби: Проводь дослідження чесно та поважай інших за їхню роботу».

«Не роби: Не копіюй ідеї, дані та точні формулювання без цитування джерела».

3. «Роби: Думай своїм розумом. Демонструй свої власні досягнення».

«Не роби: Не копіюй відповіді іншого студента; не проси іншого студента зробити замість тебе твою роботу. Не підробляй результати. Не використовуй електронні або інші пристрої під час іспитів» [7].

Висновки. Безумовно, поширення та дотримання академічної доброчесності має сьогодні стати пріоритетом у розвитку українського освітньо-наукового середовища, оскільки це є не тільки фундаментом утвердження цінності освіти загалом, а й стимулом її розвитку. Вирішення цієї проблеми стане можливим лише за умови вдосконалення професійної навчальної комунікації, педагогічного керівництва навчальною, дослідницькою діяльністю студентів, виховання в них відповідального, сумлінного ставлення до навчально-професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк С., Пушкар Н. Академічна доброчесність у вітчизняному освітньому просторі: причини порушення і шляхи формування. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2022. Вип. 1. Т. 2. С. 10–16.

2. Варава І. Причини існування академічної недоброчесності студентства в сучасному освітньо-науковому просторі та шляхи її подолання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 33. Т. 1. С. 273–278.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Кальян В. В. Стійка мотивація до навчання у іноземних студентів -першокурсників ХНМУ як запорука академічної доброчесності. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 10.08 – 18.09.2020). Варшава, 2020. С. 59–62.

5. Оніщик Ю. Академічна доброчесність як основа сталого розвитку закладів вищої освіти. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 7–9.

6. Руда Н.В. Впровадження закону про академічну доброчесність у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. Сковороди. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава, 2019. С. 131–133.

7. Brennecke P. Academic integrity at MIT. A handbook for students. MIT Press, 2016. 36 p.

8. Susan D. Blum. My Word!: Plagiarism and College Culture. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2009. 240 p.